

70 éve, 1927. december 21-én halt meg Fényi Gyula jezsuita csillagász, a világszerte ismert napfizikus.

Sopronban született 1845-ben egy 11 gyermekes családban. Már gyermekkorában érdekelte az égbolt és az égitestek. 19 éves korában lépett a jezsuita rendbe, és mint a rend minden növendéke, ő is végigjárta a híresen kemény jezsuita nevelés minden lépcsőfokát. Közben – a szokásos egyházi tanulmányokon kívül – matematikát, fizikát tanult és tanított. Tanulmányait Innsbruckban fejezte be 1878-ban.

A kalocsai érseki gimnáziumban 1878-ban csillagvizsgáló létesült, melyet Haynald Lajos bíboros érsek alapított és támogatott. Bár a hely nem volt igazán alkalmas a csillagvizsgáló céljaira (mivel az épület, melynek tetejére építették, nem tette lehetővé a műszerek rezgésmentes, tehát a falaktól függetlenül rögzített felállítását), az érsek ragaszkodott a gimnázium épületéhez. Azt akarta ugyanis, hogy a tanulói ifjúság és a tanári kar is megismerhesse egy csillagvizsgáló intézet működését és részt vehessen a tudományos munkában, másrészt a csillagda műszerei segítségével legalább a tanulónak megmutassák az égbolt látnivalóit. A csillagda építése két hónap alatt megtörtént, az új intézet vezetője Braun Károly lett, akinek vezetésével meghatározták az intézet pontos földrajzi koordinátáit. A rendszeres észleléseket Hünninger Adolf kezdte meg, aki egy évig igazgatta az obszervatóriumot. Utána, 1885-től 1913-ig Fényi Gyula volt az igazgató, aki már kezdettől Braun asszisztense volt. Észleléseit 1917-ig, amíg csak egészségi állapota engedte, folyamatosan végezte.

Az obszervatórium programját szerencsésen választották meg: a Nap „légkörének” jelenségeit figyelték meg, különösképpen a napfoltokat, valamint az ún. protuberanciákat. Fényi ezeket olyan részletesen és pontosan tanulmányozta, hogy 32 éves észlelési sorozata azóta is az egyetlen ilyen hosszú homogén, azonos műszerrel egy észlelő által készített megfigyelési anyag. Megfigyeléseiről rajzokat készített, amelyekből nem mind maradt fenn, de a megmaradtakat sorba rendezve, 35 kötetbe kötve most a debreceni Napfizikai Obszervatórium könyvtára őrzi. Protuberancia-észleléseinek eredményeit Fényi külön kötetben adta ki. Ebben sok érdekes és különleges megfigyelés is szerepel, pl. az 1885. július 15-én látott protuberanciáé, amelynek anyaga Fényi mérése szerint 858 km/s sebességgel emelkedett a Nap felszíne fölé. Kisebb közleményeinek száma 250-nél is több.

Foglalkozott meteorológiai megfigyelésekkel is, érdekes adatokat szolgáltatva az Alföld klimatikus viszonyainak ismeretéhez.

Számos tudományos társaság és egyesület tagjai közé választotta a magyar tudóst, így pl. a Vatikáni Tudományos Akadémia is. Emlékét Kalocsán – a csillagda épületén kívül – utcanév és szobor őrzi; soproni szülőházát emléktábla jelöli. Nevéről krátert neveztek el a Hold túlsó felén.

Csaba György Gábor